

YOOTÓ HAHOODZO ƆLCHÍNÍ BAA'ÁDAHÁYÁNÍ DÓÓ BIBEEHAZ'ÁANII YOUTH BILL OF RIGHTS WOLYÉHÍGÍ

T'áá át'é átchíni baa' ádaháyánígíí bibeehaz'á ʼanii dahólǫ́. Áádóó ałdó', ʼahgo át'éego kojí átchíni baa'áadaháyánígíí bá bik'i'déest'jǫ́' dóó yistxi'go bá bina'anishígíí biniinaa hazhó'í bá nahat'á. Díí atkéé' daasdzhoggo dabiká'ígíí éí nooséłí ʼahdóó baa' áháyánígíí bił dahane' dóó bich'jǫ́' áshjání ánál'jǫ́h díí Children, Youth, and Families Departmentjǫ́ baa' áháyánígíí. Átchíni baa'áháyánijǫ́ yik'idadéez'jǫ́' ʼígíí éí baqah silá díí nooséłí baa'áháyánígíí hazhó'í bibeehaz'áanii hólónígíí yit dahalne'. Díí beehaz'áanii éí náníl'jǫ́h doo hasta ʼánínádizi'jǫ́' anínáhlzhishgo dóó ánií átchíni da ʼa' nánázdáago ałdó' bibeehaz'áanii hólónígíí bił hodoonih. Áádóó t'áá bíláahjǫ́' beehaz'áanii naaltsoos bik'ida'ashchǫ́jǫ́go dah naaznildoo CYFD dóó átchíni baa'áháyánígóó bił nahaz'a' ʼáǫ́gó. T'áá át'é átchíni baa'áháyánijǫ́ yik'idadéez'jǫ́' dóó yit nidaalnishígíí díí átchíni bibeehaz'áanii naaltsoos dabikáa'go bitaa ná'nił doo. ʼa' hooghangó da'niséhíí ałdó' bitaa nídaa'nił doo.

- 1 Naa'áhayání nibeehaz'áanii hólǫ́ níǫ́ í átchíni yaa'ádaháyání yik'idéez'jǫ́' ʼígí í naaltsoos bikáa'go neidoł' tsoos.
- 2 T'áá adí íghahgo ha'áhayá dóó bee há ahóót'í' ʼígí í há baa'áhayá dí í Yootó Hahoodzohjǫ́ Átchíni bibeehaz'áanii ał' ʼaqá adaat'éhígí í t'áá atkéé' ádaalyaaígí í ahídei'nilgo bee si'á, dí í New Mexico Children's Code wolyé.
- 3 Ha' í í biniinaa naa'áháyánígí í dóó t'ah nidi nik'i'déest'jǫ́' ʼígí í ni ʼa' náháníh doo dí í átchíni baa'áháyánijǫ́ CYFD wolyéegi yik'idadéez'jǫ́' ʼígí í ʼa' ni ʼa' náháníh dooleet.
- 4 Hazhó' í naa'áhayá ʼa' doo dí í atí' íłjǫ́' ádaat'éí éí bits' ʼaqá naa'áhayá ʼa' dooleet .
- 5 Hazhó'ó naa'áhayá ʼa' go dóó t'óó baa'ihgo ach'jǫ́' yátí' t'áágéed.
- 6 Ádáyání ʼa' tǫ́'go dóó ʼahdóó átchíni baa'áhayání yik'idadéez'jǫ́' ni ʼa' nidaalnishígí í bi ʼa' athi ʼa' nídahólnihgo éí t'áá ákoh dóó ná baa'ákóhwiindzin doo.
- 7 Doo hazhó' í naa'áhayá ʼa' go t'áá hooyání atíni'dil'jǫ́' silǫ́'go da naaltsoos bee ní'dí í ʼa' tsoos Statewide Cent ral Intake bich'jǫ́' hodí íłnih (1-800-797-3260).
- 8 Naa'áháyání í dóó náyát' tǫ́' ʼígí í guardian ad litem wolyé dóó nooséł' í bí'ágha'diit'aahii t'áá álah aadahwiinǫ́'jǫ́' góne' naahwiinǫ́'jǫ́' go náyát' tǫ́' dóó nich'á ʼa' h yát' tǫ́' doo. T'áá álah ałdó' álah ná'ádleehgo áadi nánát'ashgo náyát' tǫ́' doo.
- 9 Hait'éego átchíni baa'áháyánijǫ́ yik'idadéez'jǫ́' ʼígí í bich'jǫ́' hodoonihígí í ni ʼa' hane' doo.
- 10 Ni ágha'diit'aahii da, átchíni baa'áháyánijǫ́ yik'idéez'jǫ́' ʼígí í da, dóó CASA danilínígí í ʼa' bich'jǫ́' hodeeshnih níningo ná bí íghah doo.
- 11 Átchíni baa'áháyánijǫ́ yik'idéez'jǫ́' ʼígí í níká'análwo' ʼígí í t'áá ahá ʼa' h ʼa' nínádzihjǫ́' bi ʼa' athi ʼa' náhólnih doo, áádóó t'áá sáhí athi ʼa' hołne'go níhá ánál'jǫ́h dooleet.
- 12 Nits' í ʼis baa'áháyání í, niwoo' baa'áháyání í, nínaá' baa'áháyání í dóó nitah hahodít'éhí í baa'áháyání í bee ník'éstxi' doo ałdó' .
- 13 Azee' í íłjǫ́' baa' ná'ádaáh dóó t'áá át'é atah ho'dinil'jǫ́' biniyé behavioral health services wolyé dóó azee' aaná'ni ʼa' ʼígí í doo nisin da jinígo t'áá ákoh bá haz'á' dí í dǫ́'jǫ́' ʼa'ada béedááháiígí í bá, ákondi ánahwi' aahii yee hweeha'diilaago éí t'áá bik'e'ji ʼa' jǫ́' doo.
- 14 Hazhó' í hooghan haz'á' ʼa' go ákwé'é naa'áhayá ʼa' doo dóó ni ʼa' danilǫ́' go atah nighan doo.
- 15 Hooghangi naa'áháyánígí í hazhó' í naaskaá'go, nabí'dineestá' ʼa'go, dóó naaltsoos bee ééhózinígí í bee hazǫ́'jǫ́' go, dóó CYFDd'é ʼa' biká'aná'áwo' dóó bik'idadéez'jǫ́' go yá'át'ééh.
- 16 T'áá akohgo ch'iyáán, éé', dóó bee ádaa'áhojilyánígí í naana'ni ʼa' dooleet .
- 17 Niyéel nábaa'áhá' ʼa' go doo hooghan bita' alnánídáahgo da.
- 18 Náasdi hánahat'á hólǫ́' go atah ádánahojí'áago, dóó doo hwoł' áhót'éego ʼa' h at'éé' ádánahojí'áago há baa'ákóhwiindzin dooleet.
- 19 Bi ʼa' héinǫ́'jǫ́' da ałdó' baa' ádaháyá ʼa' go bi ʼa' danighan doo ha'niigo ná binahat'áadoo. Ákondi doo ná yá'áshxǫ́' ʼa' gó éí nidaga' dooleet.
- 20 Bi ʼa' héinǫ́'jǫ́' t'áá ahqah bi ʼa' athi ʼa' nídahólnih ákondi doo ná yá'áshxǫ́' ʼa' gó éí nidiga'.
- 21 Átchíni baa'áhayá ʼa' jǫ́' ní'dineeltǫ́' go ník'éí , níma' dóó nízhé'é béesh beehane'é bee bich'jǫ́' náhólnih dóó bich'jǫ́' í' í ʼa' jǫ́' go dóó yíní jǫ́' go t'áá ákoh. Doo náyá'shxǫ́' ʼa' gó éí nidiga'.
- 22 CYFD yánidaalnishígí í ník'éí da ʼa' nich'jǫ́' yaa danich'jǫ́' go ni ʼa' hodoonih biniinaaígí í .
- 23 T'áá idá' ʼa' í íni ʼa' ta'go éí t'áá akwé'é í íni ʼa' ta'go néedooah. T'áá ákwí' jǫ́' ółta'góó alnání'di' géeh doo.
- 24 Ółta'gi álah ná'ádleehgo da, amá dóó bá'ólta' í álah nída'aleehgo, dóó Individual Education Planning (IEP) wolyéhí í dóó Next Step Planning álah nída'aleehgo shinááłdoo níningo éí nábí íghah dooleet.
- 25 Bóhneedlínígí í, bee'í'ool'jǫ́' ʼa' , bee hodiin, dóó binahjǫ́' ák'e'adlínígí í t'áá ákoh.
- 26 ʼahdóó nahó'áadoo dí í bik'e'go naa'áháyání í, hait'éego hazhó' í ína' ál' íni í, ał' aan' ánahoot'jǫ́' ʼa' ii, dóó háida naanídaakahígí í : átchíni baa'áháyánigi haz'ání í hait'éego nánidaha'ání í t'áá át'é bee ni ʼa' hane' doo.
- 27 Náasdi nánahat'áa doo dí í hait'éego hazhó'ó ína' binahat'á dóó ʼa' hánahoot'jǫ́' ʼa' ii ałdó' : níká'aná'áwo'go hoolzhish d hazhó'ó díni ísééł' biniyé.
- 28 Dí í t'áá ʼa' nínáhaháahgo credit check wolyéhígí í nits'á ʼa' náníl'jǫ́' doo dǫ́'jǫ́' ts'áadah dóó tseebí' íts'áadah nínááhajǫ́' .
- 29 Naa'áháyání í hait'éego nánaha'ání í nábík'i'déest'jǫ́' d' óó ná baa'áhóhwiindzin doo, dǫ́'jǫ́' ts'áadah dóó bílááh nínááhái nidi.

Níbee haz'áanii doo ákǫ́' ʼalyaadah níningo, naaltsoos naat'a'ii bee ní'dilíní' CYFD.YouthGrievance@state.nm.us éídoodago éíbéesh bee hane'íbee hodiínih (505) 228-6797.

